

ПРИНЦИПИ ТА НАПРЯМКИ РОЗРОБКИ МЕТОДОЛОГІЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ІНТЕГРАЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ

PRINCIPLES AND DIRECTIONS OF THE DEVELOPMENT OF METHODOLOGICAL MEANS OF INTEGRATION OF PSYCHOLOGICAL KNOWLEDGE

У статті представлено теоретичні орієнтири та напрямки опрацювання проблеми методологічного інструментарію інтеграції психологічного знання. Стверджується, що розвиток психологічного знання відбувається із залученням наявних методів, створенням нових, тобто використанням різних методів, які в сукупності утворюють теоретико-методологічний інструментарій психологічної науки. До складу зазначеного інструментарію психології входять поняттєві засоби, використовувані в описах психологічної феноменології, медіатори міжпарадигмальної взаємодії, а також прогностичні моделі психології та її галузей, відповідні сучасній пізнавальній ситуації та культурним контекстам. Концептуально-теоретичне різноманіття у сучасній психології зумовлює необхідність вводити в проблемне поле науки засоби конструювання психологічного знання, схеми предметного поля науки, багатовимірні моделі, здатні репрезентувати психологічну феноменологію у якнайширшому пізнавально-культурному контексті. Для подолання роздробленості психології, підготовки та сприяння її інтеграції, крім зазначених, необхідні методологічні інструменти формування та вдосконалення теоретичних моделей інтеграції психологічного знання, прогнозування процесів її здійснення. У дослідженні визначено теоретичні орієнтири та напрямки опрацювання проблеми методологічного інструментарію інтеграції. Такими орієнтирами можуть бути конструктивна ревізія категорії раціональності, діалогізм, осмислення маргінальних течій в розвитку знання, трансдисциплінарність наукового пошуку. Охарактеризовано низку принципів, доцільних в контексті опрацювання вказаної проблеми. Зокрема, це принципи потрібного моделювання досліджуваної психологічної феноменології; спіралі розуміння та постійного «відточування» інструментарію; рефлексивного «лінзоаналізу»; доповнювальності; транссистемності; прийняття антиномічності психологічної феноменології; сприйнятливості до контекстів сучасності та потреб практики; широкого трактування моделі; врахування структурно-функціональної різноманітності психологічної науки. Виходячи з характеристик сучасного стану психології, констатовано необхідність її саморефлексії з метою визначення меж, вимірів, специфіки її пізнавального поля, окреслення перспектив та напрямків розвитку. Із врахуванням онтологічної складності, епістемологічної різноманітності в психології на основі вже наявних в міждисциплінарному дискурсі ідей інтегративних стратегій виокремлено провідні напрямки вдосконалення методологічних інструментів інтеграції психологічного знання.

Ключові слова: психологічне знання, інтеграція, методологічний інструментарій, психологічна наука, теоретична модель, система, мережа.

The article examines theoretical orientations and directions for working out the problem of methodological tools for the integration of psychological knowledge. It is claimed that the development of psychological knowledge takes place with the involvement of existing methods, the creation of new ones, that is, the use of different methods, which together form the theoretical and methodological toolkit of psychological science. The specified toolkit of psychology includes categories and constructs used in descriptions of complex and diverse psychological phenomenology, mediators of interparadigm interaction, as well as prognostic models of psychology and its branches, corresponding to the modern cognitive situation and cultural contexts. Conceptual-theoretical diversity in modern psychology makes it necessary to introduce into the problem field of science means of constructing psychological knowledge, schemes of the subject area of science, the multidimensional models capable of representing psychological phenomenology in the widest possible cognitive and cultural context. To prepare and promote integration, in addition to the above, methodological tools for the formation and improvement of theoretical models of the integration of psychological knowledge, forecasting of the processes of its implementation are necessary. In the study, theoretical orientations and directions for working out the problem of the methodological toolkit of integration are defined. Such guidelines can be a constructive revision of the category of rationality, a dialogism, understanding of marginal currents in the development of knowledge, transdisciplinarity of scientific research. A number of principles appropriate in the context of working out the specified problem are characterized. In particular, these are the principle of triple modeling of the investigated psychological phenomenology; the principle of spiral of understanding and constant "sharpening" of tools; the principle of reflexive "lens analysis"; the principle of complementarity; the principle of transsystemicity; the principle of accepting the antinomic nature of psychological phenomenology; the principle of sensitivity to modern contexts and needs of practice; the principle of broad interpretation of the model; the principle of taking into account the structural and functional heterogeneity of psychological science. Based on the characteristics of the modern state of psychology, the necessity of its self-reflection in order to determine the limits, dimensions, specifics of its cognitive field, outline the prospects and directions of development has been ascertained. Taking into account the ontological complexity and epistemological diversity in psychology, on the basis of the ideas of integrative strategies already available in the interdisciplinary discourse, the leading directions for the improvement of methodological tools for the integration of psychological knowledge are singled out.

Key words: psychological knowledge, integration, methodological tools, psychological science, theoretical model, system, network.

УДК 159.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2022.40.8>

Завгородня О. В.

д.психол.н.,
провідний науковий співробітник
лабораторії методології і теорії психології
Інститут психології імені Г.С. Костюка
Національної академії
педагогічних наук України

Постановка проблеми. В контексті тенденцій сучасної пізнавальної ситуації та методологічних проблем психології констатується стан дезінтеграції сучасного психологічного знання та необхідність його метарефлексії з метою визначення в перспективах його змістового розгортання. У функціонуванні та розвитку сучасної психології застосовуються різні методи, які в сукупності утворюють теоретико-методологічний інструментарій науки. Зазначений інструментарій трактується в широкому сенсі як сукупність конструктів науково-психологічного мислення [14]. Таким інструментарієм можуть бути поняттєві засоби високого рівня абстракції, використовувані в описах складної та різноманітної психологічної феноменології, медіатори міжпарадигмальної взаємодії, а також прогностичні моделі психології та її галузей, відповідні сучасній пізнавальній ситуації та культурним контекстам. Концептуально-теоретичне різноманіття у сучасній психології зумовлює необхідність вводити в проблемне поле науки засоби конструювання психологічного знання, схеми предметної області науки, багатовимірні моделі, здатні репрезентувати психологічну феноменологію у якнайширшому культурному контексті. Важливість розробки методологічного інструментарію, з допомогою якого було б можливим долати складність і суперечливість знань про психологічні явища, зумовлено його необхідністю для втілення інтеграційних проєктів, поєднання дослідницьких ресурсів різних наукових шкіл, сприяння інтеграції, розвитку психологічної науки та отримання нею більшого кумулятивного ефекту. Отже, актуальним є визначення принципів вдосконалення зазначеного інструментарію.

Аналіз останніх досліджень. В контексті нашого дослідження важливими є праці, в яких різнобічно висвітлено актуальні виклики сучасної психології [29; 30], проблематику методології психологічного знання [1; 24; 25; 26; 29 та ін.], зокрема, проблему його інтеграції [2; 13; 17], праці з розгляду метатеоретичних стратегій в соціогуманітарній сфері [3; 27], зокрема, в психології [6; 13; 17]. Важливими методологічними орієнтирами здійснюваного дослідження є роботи, в яких проаналізовано труднощі теоретичного об'єднання психології [19; 25; 28], обговорення ймовірних інструментів об'єднання [13; 22; 23; 26 та ін.], зокрема, із застосуванням метапарадигмального підходу [17].

Мета дослідження – запропонувати принципи розробки та вдосконалення методологічного інструментарію інтеграції психологічного знання, окреслити напрямки зазначеної роботи.

Методи дослідження – аналіз дотичних до досліджуваної проблеми загальнонаукових, психологічних та інших інформаційних джерел; узагальнення, удосконалення теоретичних моделей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш за все окреслимо теоретичні орієнтири

опрацювання проблеми методологічного *інструментарію інтеграції* психологічного знання. Зокрема, такими орієнтирами можуть бути конструктивна ревізія категорії раціональності, діалогізм, осмислення маргінальних течій в розвитку знання, інтегративність та трансдисциплінарність наукового пошуку (більш детально в [5; 8]).

В роботі ми спираємося на загально-наукові принципи цілісності, активності, розвитку та взаємодії. Згідно із цими принципами, розвиток сфери психології ми розглядаємо як її еволюційно спрямовані якісні зміни – зростання диференційованості та інтегрованості, досягнення більшої внутрішньої узгодженості та цілісності через осягнення суб'єктами сфери психології її сенсу, екзистенційного призначення, через активну взаємодію зазначених суб'єктів, спрямовану на подолання перешкод на шляху посилення культуротвірної функції психології, її гуманізувального впливу, що, зокрема, передбачає інтеграційні зусилля.

Інтеграція; в широкому розумінні, означає об'єднання в ціле окремих елементів, відновлення єдності; стан пов'язаності окремих диференційованих частин в єдине ціле, а також процес, що сприяє такому стану. В контексті психології інтеграція означає активність суб'єктів цієї сфери, орієнтовану на її цілісність, через знаходження медіаторів-посередників між розрізненими частинами, чинників об'єднання психологічного знання, і ширше всієї сфери психології, включно з практикою, визначення спільних професійно-ціннісних орієнтирів. Будь-яка інтеграція, особливо цілеспрямована, пов'язана з активністю суб'єктів сфери психології, а також з їх взаємодією між собою. Взаємодія зазначених суб'єктів може різною мірою сприяти комунікаційним та інтеграційним процесам в психології (налаштованість на співробітництво, орієнтація на загальнолюдські цінності, дотримання етичних засад), може також мати гальмівний вплив (перевага стратегій его- або групоцентричного суперництва, уникання або імітація співробітництва, ігнорування етичних засад тощо). Цілеспрямована інтеграція пов'язана з налаштуванням на сполучення і комунікацію всього цінного, накопиченого психологією, попри суперечності, об'єднання елементів (різних ідей, підходів, методів, технологій) в мережу з достатнім діапазоном свободи, координації їх функцій. в залежності від проблеми, гнучке підлаштування під завдання психологічної роботи (зокрема, під проблему дослідження або надання допомоги). Без інтеграційних зусиль не можна подолати роздробленість психологічного знання, розщеплення психології на академічну і практичну, недостатню її ефективність, і відповідне розчарування, падіння престижу психології тощо.

Засадничим для нашого підходу є принцип раціогуманізму, що спирається на розроблену Г.О. Баллом концепцію раціогуманістичної сві-

тоглядної та методологічної орієнтації в людинознавстві. Концепція передбачає увагу до ціннісного аспекту наукової діяльності; конструктивну ревізію трансдисциплінарних категорій, із категорією раціональності включно; орієнтацію на гармонійний раціоналізм, який спирається на інтелектуальну культуру в її найширшому розумінні (а відтак передбачає діалогічну взаємодію логічно обґрунтованих та інтелектуально досягнутих позицій, розвиток потенціалу різних позицій через діалог); вимоги забезпечення адекватності, змістовності, логічної чіткості, ясності моделей (зокрема, системних описів психологічної феноменології) досліджуваних процесів з урахуванням їхньої складності; побудову відповідного понятійного інструментарію.

У вдосконаленні методологічного інструментарію інтеграції психологічного знання доцільними виступають принципи потрійного моделювання досліджуваної психологічної феноменології; спіралі розуміння та постійного «відточування» інструментарію; рефлексивного «лінзоаналізу»; доповнювальності; транссистемності; прийняття антиномічності психологічної феноменології та врахування її різних станів; сприйнятливості до контекстів сучасності та потреб практики; широкого трактування моделі; врахування структурно-функціональної різноманітності психологічної науки.

Принцип потрійного моделювання досліджуваної феноменології. Зазначений принцип пов'язаний з уявленням про три сфери бачення психологічних явищ та поняттям «ученого незнання» (вираз М. Кузанського в творі «De Docta ignorantia»). «Учене незнання» невіддільне від глибокого погляду на психологічну феноменологію, зокрема, коли мова йде про духовно-екзистенційні джерела особистості. Ми виокремлюємо: 1) сферу проясненого, ясного бачення психологічних явищ (мережа видимих та пояснюваних фактів), 2) сферу проблемного, мінливого або тьмяного бачення (мережа частково видимих, але недостатньо пояснюваних фактів), 3) сферу потенційного знання (вченого незнання) невидимого, невідомого, але певною мірою передбачуваного. В залежності від сфери змінюються вимоги до розробки та адаптації інтеграційного інструментарію.

Принцип спіралі розуміння та «відточування» інструментарію полягає у постійному герменевтичному збагаченні моделі досліджуваної складної феноменології – відображає рух від початкового розуміння, яке передугледжує дослідженню і поясненню, до розуміння, яке завершує пояснення, хоча й містить «непояснюваний надлишок», що стимулює до оновлення методологічного інструментарію. Постійне вдосконалення («відточування») інструментарію виявляється в можливості його переформатування в зв'язку з новими ідеями, методами, пізна-

вальними викликами, практичними потребами, зокрема, під впливом ідей системного, мережевого), синергетичного, коеволюційного та інших інтегративно орієнтованих підходів.

Принцип рефлексивного «лінзоаналізу» методологічного бачення полягає у рефлексії багатовимірності, багаторівневості та плинності психологічної феноменології, рефлексії взаємин між суб'єктом та об'єктом дослідження, суб'єктивності дослідника і суб'єктності досліджуваного (надання йому голосу), аналізі обмеженості окремих позицій і способів (методологічних «лінз») трактування, виявленні пізнавальних упереджень, їх соціально-психологічних, когнітивних та мотиваційних чинників (зокрема, психологічних захистів); вказані принципи запобігають абсолютизації та ригідності дослідницьких настановлень, сприяють гнучкому використанню методологічних інструментів.

Слід відзначити, що суб'єктивність є однією з характеристик нового методологічного інструментарію, оскільки створюючи його, розробник спирається на власний варіант суб'єктивної картини психологічної феноменології. Виходячи з факту «присутності» автора в творі (або «не-алібі-в-бутті», за М.М. Бахтіним) існує необхідність рефлексивного опрацювання суб'єктивності (переживань, прагнень, ціннісних пріоритетів) розробника методологічного інструментарію, простеженні зв'язків та спадкоємності різних близьких йому ідей, певного зрізу наукової культури, його проєкцій щодо об'єкта дослідження та аналізу його методологічних преференцій.

Подолання упередженості користувача інструментарію також передбачає критичну рефлексію, здатність «піднятися» над власними методологічними преференціями, усвідомити обмеження власних звичних інструментів; визнаючи їх додатковість, доповнювальність один щодо іншого, важливо визначити переваги різних інструментів, зону «найліпшої ефективності» кожного, межі застосовності, окреслити їх відмінності, збіги та перетини.

Принцип рефлексивного «лінзоаналізу» тісно пов'язаний з *принципом адитивності (доповнювальності)*, що полягає у визначенні діапазону придатності та дослідницьких переваг тих чи інших методологічних інструментів, їх доцільного поєднання та *внутрішньої логічної узгодженості* різних інструментів між собою.

Принцип толерантності до невизначеності, прийняття антиномічності феноменології та врахування різних її станів (застиглих, стійких, плинних, «летючих»), необхідний у пізнанні надскладних явищ, в контексті вдосконалення методологічного інструментарію полягає в увазі до медіаторів – інструментів узгодження суперечностей у розумінні явища (інтелектуальний стиль, спосіб розмірковування, норми обговорення, діалогічні універсалиї тощо).

Принцип сприйнятливості до контекстів сучасності та потреб практики (мова, зокрема, йде про особливості сучасної соціокультурної та пізнавальної ситуації – мультикультуральність, посилення міграційних процесів; зростання можливостей ІКТ тощо) полягає в важливості формування «екологічних» інструментів фасилітації як явних, так і латентних інтеграційних процесів, напрямків, течій; здатності методологічного узагальнення стихійно сформованих реалій, униканні деструктивного волюнтаризму. Поза такою чутливістю інтегративний інструмент може стати інструментом редукції, що призводитиме до відкидання дослідником найглибшого і найскладнішого в психологічній феноменології як «неінтегрованого залишку».

Принцип континуальності (наступності, безперервності) пов'язаний з цілісністю пізнавальних прагнень людини, еволюцією теоретико-методологічних інструментів пізнання, проте континуальність також може вбачатись в близькості функціональної спрямованості інструментів, тематичній спорідненості.

Принцип транссистемності полягає в тому, що хоча метафора системи (чи мережі чи навіть мережі систем різного рівня) не може охопити всю сукупність складних і надскладних психологічних явищ в усіх їх витоках, виявах та перетвореннях, зазначений конструкт (в різних формах системного підходу) сприяв напрацюванню низки відкритих до вдосконалення аналітичних процедур та технологій моделювання як ефективних інструментів пізнання та репрезентації людської психології (попри її транссистемну глибинну нескінченну неосяжну сутність та понадсистемний надлишок).

Поняття цілісності, системи, мережі, інтеграції тісно пов'язані між собою, проте їх трактування не усталене і може бути предметом дискусій. Зокрема, однією з проблем сучасної психології є непорозуміння в науковій спільноті, де частина дослідників спирається на конструкт системи (як на базовий), а частина – більш адекватним вважає звертатись до конструкту мережі. Прихильники мережевого підходу асоціюють систему з певним порядком, а мережу зі своєрідним плідним хаосом, що породжує лад (порядок), пов'язують «мережу» з різноманітністю і пластичністю, а «систему» – з ригідністю, відзначають переваги мережевого підходу – асиметричність, лабільність, гнучкість, чутливість до ситуації [3; 6].

Наразі переважає тенденція не протиставлення цих підходів, а пошуку спільного в них з урахуванням принципів *адитивності* і *континуальності*. «Спільними для двох підходів стають ідеї цілісності, неможливості звести ціле до окремих елементів, ідеї саморозвитку, самоорганізації, самоналаштування, безперервної динаміки перетворень у процесі як мікро- так і макрогенезу. Основна відмінність між підхо-

дами полягає у властивій системному підходу ідеї ієрархії. Однак, як відзначають дослідники [7], в мережевих моделях ієрархія так чи інакше може виявлятися (наприклад, у вбудованих мережах з більш стійкими структурами). У такому разі «мережевий підхід доповнює системний, наголошуючи на динаміці горизонтальних взаємозв'язків, проте не виключаючи і динаміку мереж різної ієрархії» [7, с. 11–12].

Відзначимо, що *принципи континуальності і доповнювальності* передбачають використання різних методологічних інструментів (в тому числі і напрацювань системного підходу). В інструментальному сенсі система (за Г.О. Баллом, широко трактована без зведення до типів систем, недостатньо адекватних для багатьох психологічних застосувань) виступає як модель досліджуваного складного об'єкту, з відповідним виокремленням основних компонентів, між якими зафіксовані певні відношення; сукупність відношень характеризує структуру системи. Дослідник зосереджує у компонентах і структурі такої моделі свої уявлення про найсуттєвіше в об'єкті, в тому числі уявлення, отримані в ході його гуманітарно орієнтованого пізнання, значною мірою базованого на культурних традиціях, спонтанних спостереженнях та інтуїтивних узагальненнях [9].

Принцип якнайширшого трактування моделі. З огляду на значущість моделювання в розробці інструментарію зазначений принцип має для нас також важливе значення. Ми виходимо з таких міркувань. Модель – об'єкт-замінник, який за певних умов може замінювати об'єкт-оригінал, відтворюючи ті властивості та характеристики, що цікавлять дослідника. Відтворення може здійснюватись в предметній (макет, пристрій), знаковій (графік, схема, програма, теорія) та образно-символічній (метафора, художній образ) та змішаних формах. Модель – будь-яка система, що несе інформацію, яка може бути використана, про іншу/модельовану/ систему. Модельне відношення є тернарним, тобто пов'язує три системи; модель, активну систему (зокрема, суб'єкта) та модельовану систему [2]. Модель має відповідати проблемі, бути практичною, гнучкою, придатною в роботі з фактами. Вона має гіпотетичний характер, відображає варіативність спроб вивчення об'єкта та прогнозування його змін (активності, розвитку, згасання), може стати його оригінальним поясненням, інструментом знаходження нових властивостей, осередком як визнаних, так і нових дискусійних ідей. Моделі в одних випадках можуть бути термінологічно витримані, побудовані переважно на основі логічного підходу, відрізнятись упорядкованістю та завершеністю, а в інших – можуть бути побудовані переважно на основі інтуїтивного підходу, відкритості, опори на вчування та емпатію, мати вербально-образну та образно-символічну форму [10].

Враховується перспектива виокремлення різних сфер досліджуваної феноменології, типів її функціонування, стадій розвитку; відповідно, знаходження зони найкращої придатності різних моделей для репрезентації різних сфер, типів, стадій, що відкриває можливості варіативності їх тлумачення в різних контекстах, побудови багатовимірних збагачених моделей та розширення пояснювальних можливостей щодо досліджуваних явищ.

Модель має підлаштовуватись під досліджувану реальність (як карта під репрезентовану нею територію), відобразити найсуттєвіше, зокрема, і її стан (затверділий, плинний, летючий, «речовий» чи «атмосферний» тощо); і, власне, цим може визначатись подібність моделі до системи чи мережі.

Принцип структурно-функціональної різнорівневості психологічної науки. Ми виходимо з того, що психологічна наука має різнорівневу структуру. Звичайно, рівнів, підрівнів може бути багато (напр., І.Є. Гарбер виокремлює 8 рівнів). Проте ми розглянемо три основні рівні психології, що є важливим в контексті інтеграції: I – від початкового опису проблеми до аналізу отриманих даних та перших концептуалізацій (початковий рівень); II – від перших концептуалізацій до психологічних теорій «середнього» рівня; III – від концептуалізацій, теорій середнього рівня до провідних психологічних теорій та метатеоретизування.

На різних рівнях функціонування психологічної науки (умовно – «згори», «знизу») інтеграційні процеси мають свої особливості, що виявляється, зокрема, у співвідношенні ознак стихійного протікання процесу та цілеспрямованого, свідомого керування ним.

Сприяння інтеграційним процесам «згори» можливе через розробку та вдосконалення таких інструментів: а) конструювання моделі гетерогенної психологічної феноменології; б) створення спільного багатовимірного теоретико-методологічного метапростору (матриці теорій) та обґрунтування місця в ньому різних теорій із врахуванням їх епістемологічних координат, пояснювальних можливостей, сфери застосовності, логічної послідовності положень, внутрішньої узгодженості, методичної витонченості; в) визначення складних зв'язків між модельованими матрицями феноменології та теорій.

Забезпечення умов фасилітації інтеграційних процесів «знизу» та розробка відповідних інструментів можливі через використання ресурсів (конструктивних складників) різних теорій і підходів для дослідження проблемного поля; визначення його місця та конкретної проблеми в модельованому багатовимірному просторі психологічної феноменології на підставі провідних вимірів зазначеного простору; врахування сфери застосовності, пояснювального

потенціалу теорій щодо конкретної проблеми.

Характеризуючи стан сучасної психології, можна констатувати необхідність її саморефлексії з метою визначення меж, вимірів, специфіки її пізнавального поля, окреслення перспектив та напрямків розвитку. Із врахуванням контекстів сучасної пізнавальної ситуації, онтологічної складності, методологічної і епістемологічної різноманітності в психології, вже наявних в міждисциплінарному дискурсі ідей інтегративних стратегій, ми виокремили такі провідні напрямки опрацювання методологічних інструментів інтеграції психологічного знання:

- психолого-феноменологічний (інтегративно орієнтоване визначення дослідницького поля психології);
- опрацювання інструментів фасилітації інтеграційних процесів у психології на метатеоретичному рівні;
- моделювання багатовимірного простору наявних психологічних знань (а також потенційних, ймовірних знань в динаміці пізнання) як інструменту інтеграції; вписування цього простору в ширшу перспективу людських знань;
- визначення інтегративно доцільних критеріїв впорядкування психологічних підходів;
- медіаційний (принципи й форми взаємодії різних психологічних підходів), зокрема, опис інструментів здійснення міжконцептуального діалогу та міжконцептуального «перекладу»;
- визначення принципів, критеріїв інтегративно орієнтованого впорядкування наявних методів дослідження;
- інтегративно орієнтована розробка або модифікація методів;
- опрацювання інтегративних інструментів в межах дослідження конкретної психологічної проблеми;
- розробка інтегративних інструментів в сфері перетину психологічного знання, яке застосовується в академічній і практичній психології;
- аналіз методологічних настановлень дослідника та сприяння інтеграційним тенденціям.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, до складу методологічного інструментарію інтеграції психологічного знання входять поняттєві засоби, високого рівня абстракції, використовувані в описах складної та різноманітної психологічної феноменології, засоби конструювання психологічного знання, схеми предметного поля науки, медіатори міжпарадигмальної взаємодії, а також прогностичні моделі психології та її галузей, відповідні сучасній пізнавальній ситуації та культурним контекстам. В дослідженні визначено теоретичні орієнтири та напрямки опрацювання проблеми методологічного інструментарію інтеграції психологічного знання. Зокрема, охарактеризовано принципи потрійного моделювання досліджуваної психологічної феноменології; спіралі розуміння та постійного

«відточування» інструментарію; рефлексивного «лінзоаналізу»; доповнювальності; транссистемності; прийняття антиномічності психологічної феноменології; сприйнятливості до контекстів сучасності та потреб практики; широкого трактування моделі; врахування структурно-функціональної різноманітності психологічної науки. В перспективі розробка зазначеного інструментарію може забезпечити основу проектів інтеграції психологічного знання на різних рівнях наукових і прикладних досліджень, а також у контексті взаємозбагачення психологічної науки і практики та побудови інтегративних ІКТ технологій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Балл Г.О. Інтегративно-особистісний підхід у психології: впорядкування основних понять. *Психологія і суспільство*. 2009. № 4. С. 25–53.
2. Балл Г.О. Раціогуманістична орієнтація в методології людинознавства: наукове видання. Київ : Видавництво ПП «СКД». 2017. 300 с.
3. Василькова В.В. Сети в соціальному познанні: от метафори к метатеорії. *Журнал социологии и социальной антропологии*. 2012. Т. 15(5). С. 11–24.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. VIII, 1728 с.
5. Гуманний розум: збірник статей (присвячено пам'яті Георгія Олексійовича Балла) / [ред. О.В. Завгородня, В.Л. Злишков; уклад. С.О. Лукомська, О.В. Федан]. Київ : Педагогічна думка, 2017. Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/706694>
6. Гусельцева М. С. Методологічна оптика як інструмент пізнання. *Психологія і суспільство*. 2017. № 4. С. 39–55.
7. Журавлев А.Л., Сергиенко Е.А. Системно-сетевая организация современных понятий психологии (на примере разработок сотрудников Института психологии РАН). *Психологический журнал*. 2022. Том 43. № 3. С. 5–14.
8. Завгородня О.В., Копилов С.О. Творчий спадок Г.О. Балла в контексті проблем сучасної психології. *Теоретичні дослідження у психології* : Збірник статей. Том III / Впор. В.О. Медінцев. Харків : Монограф, 2018. С. 136–151.
9. Системність психологічного знання на сучасному етапі його розвитку : монографія / [Г.О. Балл, Н.А. Бастун, О.В. Губенко, В.В. Депутат, О.В. Завгородня, В.О. Медінцев, Т.А. Російчук, Є.В. Степура]; за ред. О.В. Завгородньої. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2017. 277с.
10. Старовойтенко Е.Б. Культурная психология личности : монография. Москва : Академический проект; Гаудеамус, 2007. 420 с.
11. Теоретико-методологічні основи інтеграції психологічного знання / [О.В. Завгородня, В.О. Медінцев, С.О. Копилов, В.Л. Злишков, О.В. Губенко, С.О. Лукомська, Є.В. Степура, В.В. Депутат, О.В. Котух,]; за ред. О.В. Завгородньої. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2020. 180 с.
12. Щедровицкий Г.П. Избранные труды. М. : Шк. культ. полит., 1995. 760 с.
13. Янчук В. Культурно-диалогический интердетерминистский метаподход к анализу психологической феноменологии: теоретико-прикладные возможности. *Теоретичні дослідження у психології*. Харьков : Монограф, 2018. Том IV. С. 21–82.
14. Anderson N. Unified psychology based on three laws of information integration. *Review of General Psychology*. 2013. Vol. 17(2). P. 125–132.
15. Garber I. Schemas of the Transformation of Psychology in an Information Society *J. Russian East Eur. Psychol.* 2019, 56, 296–313. DOI: <https://doi.org/10.1080/10610405.2019.1659699>
16. Healy P. Toward an integrative, pluralistic psychology: On the hermeneutico-dialogical conditions of the possibility for overcoming fragmentation. *New Ideas in Psychology*, 2012, 30, 271–280.
17. Henriques G. Evolving from methodological to conceptual unification. *Review of General Psychology*. 2013. Vol. 17. P. 168–173. DOI: 10.1037/a0032929
18. Lincoln, J., and Hoffman, L. Toward an integration of constructivism and existential psychotherapy. *J. Construct. Psychol.* 2019, 32, 108–125. DOI: 10.1080/10720537.2018.1461719
19. Mayrhofer R and Hutmacher F (2020) The Principle of Inversion: Why the Quantitative-Empirical Paradigm Cannot Serve as a Unifying Basis for Psychology as an Academic Discipline. *Front. Psychol.* 11:596425. DOI: 10.3389/fpsyg.2020.596425
20. Newell A. Unified theories of cognition Harvard University Press Cambridge, MA, USA. 1990.
21. Pérez-Álvarez, M. Psychology as a Science of Subject and Comportment, beyond the Mind and Behavior. *Integr. psych. behav.* 52, 25–51 (2018). DOI: <https://doi.org/10.1007/s12124-017-9408-4>
22. Staats A. W. A psychological behaviorism theory of personality. In Millon, Theodore; Learner, Melvin J. (Eds.), *Handbook of psychology*. New York : John Wiley & Sons, 2003. P. 135–158.
23. Stam H. J. The neurosciences and the search for a unified psychology: the science and esthetics of a single framework. *Front Psychol.* 2015. Vol. 6. P. 1467. Oct 7. DOI: 10.3389/fpsyg.2015.01467
24. Smedslund J. Why psychology cannot be an empirical science. *Integrative Psychological and Behavioral Science*. 2016. Vol. 50(2). P. 185–197.
25. Toomela, A. Psychology today: still in denial, still outdated. *Integr. Psychol. Behav. Sci.* 2020, 54, 563–571. DOI: 10.1007/s12124-020-09534-3
26. Valsiner J. An invitation to cultural psychology. London, UK: SAGE, 2014.
27. Wallis S. Toward a Science of Metatheory. *Integral Review. A Transdisciplinary and Transcultural Journal for New Thought, Research, and Praxis*. 2010. Vol. 6(3). P. 73–115.
28. Yanchar S. C., Slife B. D. Pursuing unity in a fragmented psychology: Problems and prospects, *Review of General Psychology*. 1997. Vol. 1. P. 235–255.
29. Yurevich A. Has 60 years of research in psychology really gone astray? *Integr Psychol Behav Sci.* 2007 Mar; 41(1): 21–27. DOI: 10.1007/s12124-007-9001-3
30. Zagaria, A., Ando, A., and Zennaro, A. Psychology: a giant with feet of clay. *Integr. Psychol. Behav. Sci.* 2020, 54, 521–562. DOI: 10.1007/s12124-020-09524-5